

gyített 88 dénárt, és ezt úgy fejezi ki a statutum, hogy 8 garas és 16 dénár, dejszen $6 \times 8 = 48$ ehhez 16 adva még csak 64; honnan veszi a 88-at? Ugyanabból a tudományból, a melyből a többit! És ezt se szerző, se a tudós két bíráló nem vette észre. Nekik elég volt látni, hogy K. eredeti okleveleket idéz.

A marca pagamenti, a melyről itt szól a rendelet, nem suly szerint való márka, hanem számításbeli. Nem egyéb ez, mint egy külön beváltási ár oly ezüstért, a mely már egyszer fel volt dolgozva, akár pénzzé, akár egyébbé, mert ezt a pagament ezüstöt a kamarában mindig jobban fizették, a minek meg is van a maga természetes és észszerű oka. Nincs tehát különböző márka, hanem csak egy, a marca Budensis, a mely Magyarországon mindenütt törvényes standard fémsuly volt, és nyomott, a mint már most egész bizonyossággal állíthatjuk 247·542 grammot; ha két ily márkát egy márka rézzel elegyítették, lett belőle 3 márka tertiae combustionis, és e márkák mindenike adott 320 denárt, a három együtt 960 denárt, remedium volt a három márkára 1 — 2 dénár sulyban.

(Folytatjuk).

Sophocles a magyar irodalomban.

(Folytatás.)

Szücs Dániellel csaknem egy időben lép fel, mint negyedik a sorban, Szabó Károly, jelenleg ismert nevű történetirónk és könyvésziünk, ki 1846-ban „Oedipus a király“ fordítását nyújtotta be a Kisfaludy Társaságnak.

E fordításról az Évlapok VII. kötetének XXI. lapján a bírálók — Schedius és Székács — jelentése alapján a következőt olvassuk: „Szabó Károly művét költői ihletség, világosság, könynyűség és simaság tüntetik ki, de a hang gyakran még ellenkezésben állván a görög sajtósággal, e fordítmány jelen alakjában ugyan el nem fogadtatott, de készítőjét, kitől fiataltsága mellett a társaság kitünőt vár, felszólítá, maradna meg e pályán, s igyekeznék különösen a görög életet behatóbb tanulmány tárgyává tenni.“¹⁾

Tíz év mulva, tehát Horatius nonum prematur in annumnak teljes megtartásával, mégis megjelent az „Oedipusz király“ még pedig „egészen újra átdolgozva“ a nagy-kőrösi ev. ref. főgymnasium 185⁶/₇. évi programjában és abból lenyomva külön is.²⁾

E tíz év alatt sok történt! Fordítónk Euripidesnek két Iphigeniajával szerencsésebb volt, s azok a Kisfaludy-Társaságtól kiadott „Hellen könyvtár“ V. VI. kötetében megjelentek

¹⁾ L. Magyar Szépirodalmi Szemle 1847, II. 209. „mely elevenen érezette, hogy e fiatal hellenistáknak irodalmunkban szép jövője készül.“

²⁾ Kecskeméten (Szilády Károlynál) 1857. kis 8-rét, 88 lap.

1849-ben; a szabadságharcz vérbe fojtatott, számos fiatal ember, köztük Szabó K. is, eredeti céljaitól, hajlamaitól elütetett, a Kisfaludy Társaság pedig önkénytelenül szünetelt.

Két bírálat jutott tudomásomra a fordításról, az egyik Tély Jánostól a „Magyar Posta“¹⁾ című napilapban, a másik Horváth Zsigmondtól a fájdalom rövid éltű „Magyar Nyelvészet“-ben²⁾; mindkettő egészben véve kedvező.

Tély örömmel jelenti (240 l.) hogy a fordítónak általában véve sikerült az eredetinek szépségeit megmenteni, „de minthogy az ég alatt semmi sem tökéletes, akad ebben is némi rögzökre, melyeket jó lesz idejében kiigyezengetni.“ E végezt közli észrevételeit, melyek tizennégy helynek fordítására és Oedipus szónak³⁾ írására vonatkoznak. E kifogásolt helyek részint az eredetinek félreértését, részint a szabatosság hiányát, részint, a kardalokban, az eredeti versmértéknek mellőzését mutatják nem épen szerencsésen választott példákban. A bírálónak saját fordítása, melylyel jó példát akar adni, versbe szedett próza.

Hasonlíthatatlanul különb, mert gondos és mélyebbre ható, Horváth Zsigmond bíráta. Ő is örvendezettő jelenetnek tartja a fordítást, kiemeli hogy benne „a műfordításnak valódi példány darabjai foglaltatnak, . . . hogy fordító még a szójátékokra is ügyelt s azok többjöt mesteri kézzel vitte át nyelvünkbe (pl. v. 514 és 515; 516 és 517) és hogy a legveszedelmesebb sziklák mellett is szerencsésen kormányozta hajóját (minők: 214—6; 657—8; 989—90; 1025; 1370—75; 1460—61);“ de más részt igen helyesen hangsúlyozza hogy „megfoghatatlan a könnyebb helyeknek is, kivált a mű első felében, történt gyakori félreértése“, mit 36 többnyire igen jól megválasztott helynek bemutatásával igazol.

Guzmics fordításával összehasonlítva Szabóé sokkal tetszesebb, magyarosabb, könnyebben folyó, szóval olvashatóbb, de hűség, szabatosság s az eredetinek helyes felfogása tekintetében megette áll.

Sophocles-fordítóink sorában ötödik Finkei József sárospataki gymnasiumi tanár, kitől Ajas, Philoctetes, Trachisi

¹⁾ Magyar Posta. Szerkeszti Urházi György. Post. 1857. 51. 53. 57. szám, 240, 247 és 265. lap.

²⁾ Magyar Nyelvészet. III. évf. 1858. 452—459. lap.

³⁾ Ha a bíráló két ízben is állítja, hogy „vagy latinosan Oedipusz, vagy görögösen Idipusz“ a helyes írásmód, ugy részemről azt nem fogadhatom el, mert latinosnak egyedül Oedipus-t ismerem. Avagy miért ír Tély mindig Thucydides-t bírálatában? s ha a végezetben sz-t ír, miért nem ír a szó kezdetén Ó-t?

nők, és Electra jelentek meg¹⁾. A többi három — úgy látszik pártoláshányból — vagy kéziratban maradt, vagy soha sem készült el.

Bírálatot csak egyet ösmerek. Horváth Zsigmond a Magyar Nyelvészet V. év folyamában²⁾ Ajas és Philoctetes fordítását mutatja be, az elfogultság és részrehajlás minden jelét magán hordó bírálatban.

Általános ítélete a műről következő: „Midőn Finkei úr S. színműveinek fordításához fogott, valóban éreznie kellett, hogy ő e nehéz s fárasztó munkára e költőnek művei iránt való hajlama, különös előszeretete és tapintatteljes szerencsés tehetsége által hivatva volt; mert csak ilyen feltételek mellett jöhet napfényre egy olyan fordítás, a minővel az irodalmat az említett sárospataki tanár ur meggazdagította. — Itt a költő műveibe való mély behatolásból eredett hű értelemvisszaadás mellett azon bájos kellemet is élvezhetjük, legalább részben, a melyet S. ben mind az ó- mind az ujkor egyaránt annyira csodál. Meglepő ügyességgel látjuk fordítva a csattanós rövidségű szóváltásokat; a püthiai jós szóhoz hasonló kétértelmű beszédeket Finkeinél is másként értenő a hallgató, másként az, a kinek a drámai személy által mondatnak; a kardalok pindaroszi emelkedettsége a fordításban is fentartja magát; szóval: Finkei a szofokleszi *κοινή ἀγωγή, ἐκκαίρια, λογιότης, γλυκύτης, τόλμα* és *ποιικλία* ügyes átértelmezője és nem szerencsétlen magyarítója. Goethenek ítélete a *δημηριώματος* fölött (Gespr. mit Eckermann 3, 130): „Soph. kannte die breiter und verstand sein metier wie einer“ Finkeire is alkalmazható. — Büszkén és bizton merem állítani hogy e fordítás a külföld bármely nemzeti irodalmában foglalt legjobb Szofoklesz-fordítás mellé állitható, sőt, nyelvünknek a régi mértékbe való szerencsés illeszkedését tekintve, azok fölibe helyezendő.“

Elmondja ezután hogy ha olvasóinak „műfordítási remekeket“ akarna mutatni, a fordítás nagy részét kellene kimerínia. Igaz ugyan, folytatja, hogy javítani való is van rajta s a Horatiustól ajánlott lima erre is alkalmazható. Ezen állításának igazolására ígér felhozni „némi javítani valókat . . . hol a meglehetősen fölfogás helyébe nézete szerint jobbat ajánlván, hol pedig tagadhatatlan félreértéseket fölfődeztvén s azokat megigazítván“. Előbb azonban kénytelen némely igen vitás helyeket felhozni, hogy S. szövegének ismerői előtt annyival világos-

¹⁾ Szofoklesz színművei. Sárospatak 1858. Ajasz 74 lap; Filoktetesz 82 lap (a kettő egy füzetben). — III. Trakhini hölgyek. 1859. 65 lap. — IV. Elektra, 1859. 86 lap. Utóbbi a sárospataki főiskola értesítőjében is, 1859. 30 lap.

²⁾ Magyar Nyelvészet. V. évf. Pest. 1860. 432—439 lap.

sabb legyen, mennyire ereszkedett F. úr a magyarázatok tömkelegében, s mily választással és mily tapintattal tudott ő a konjekturák sikamlós mezején gazdálkodni, el nem mulasztván e mellett némely igen ügyes fölfogásnak s fordításnak fölhozását sem.

E különös dicséretre méltatott helyek az Ajasban: 149—171; 357; 584 sak; 653; 888; 1128 sak. — Továbbá 926; 1016 sak.; Ajas híres monologját (712 sak.) pedig „mint műfordítási remeket minden tekintetben különösen kitűnőnek mondja.“ Philoetetesből kiemeli a következőket: 147; 506 sak. (mint vívás helyek nagyon ügyesen); 385; 387; 420; 512; 634; 662; 804 — 815; 1023.

Ezek után következnek öt oldalon (434—439) a kifogások, melyekben vagy más olvasást kíván alapul, vagy magyarázó megjegyzést nélkülöz, vagy végre néhány esetben félreértést derít fel, bár ezeknél — mint B. J. (Budenz József?) jegyzetei mutatják — nem mindig szerencés a bíráló.

Ez tehát az, mit Horváth Zsigmond általánosságban és részletekben ad. Általában elmondott magasztalásai oly rendkívül sokat mondanak, hogy azok már önmagokban véve kételyt gerjesztenek; hisz alig van a világon fordítás, melyre azt mind el lehetne mondani. Evvel szemben felhivom az igazság minden barátját — akár tud görögül akár nem, csak legyen érzéke a költészet iránt és tudjon magyarul — vegye kezébe Finkei Sophoclesét, olvassa, s azután mondja meg: állhat e csak tizedrésze is azon magasztalásnak melyet Horváth Zs. reá alkalmazott? Versői dőzőögek, eltekintve attól hogy pontosnak mondható számítás szerint a verssorok egy ötöd része egytagu szókkal végződik, a legtöbb esetben henye, sőt hibás pótlékokkal igyekszik ügyetlenül kezelt versei mértékét úgy a hogy kiegészíteni. Ilyen henye pótlékok leginkább: *én, te, ő, ők, im, is, le, az, azt, tán, de, a, és* Mily fülsértők ezek, főleg a vers végén, mindenki elképzelheti.

Mennyi és mily szabadságot vesz továbbá magának csak-hogy a szokat a verslábakba beilleszse! (péld. irányzva, Laertfi, gunyolni, díjazád, Odüsszszel, mennybeni, földöni, hősebb, egyki, ökörbőrbőli, tengerpartoni, újant, akarmit, késődtem, késődtél, min (melyen helyett). kimély, halálodróli, látmány, feyben, voln', emléből, háromb, egyebnik (egyebek), Argéjok, kinbani, Odüssztől; Odüsszsz. moráját, kuszol, odábbadatal (odább adtál), balsorsáni, folytába' stb.) s mind e mellett még is hány vers sántit! Hányszor találunk hibás szórendet, magyartalan mondat-szerkezetet, nehézkes vagy homályos kifejezéseket! Joggal mondatnám hogy ha azokat mind fel akarnám hozni, a könyvecske

jó részét kellene kiürölnöm; de azért Horváth még az ilyeneket sem veszi észre mint: A. 3—7. És most is Ájasznak hajói sátorra Mellett, mely a végsorban áll, szemlélek im Ólalkodót rég s kémelót lábának uj Nyomát; 133. Kedvellik, a gonoszt de szörnyen gyűlölik; 144. Te törél hogy a rétre s agyon te óléd; 187. Ki Sziszüfosztól vette a származatot; 228 Darabokra de másokat aprított; Foga majdan elő két kost s a fejét Egynek leüté s azt és elvágott nyelvét kilöké sat.; 238—242. Most volna már idő: betakarva fejünket odább Osanni lábainkon, Gyors evezőjü hajóra vagy Kelni s ugy a tengeri úton menekültünk; Atrejda-pár olly iszonyúan fenyeget hogy attól Lehet tartani, kövel hogy a nép lever s ránk stb.; 272. Im halld egész ügyet; 276. Megtámadám de szóval én; 284 Hajtván de — jött sátrába — számos megkötött Bikát stb. 342. Ti a kik segíttek a hajó-ügyön; 399—405. Oh közelben habzó Szkamandrosz, a ki görögöt kedvelsz! Látni nem fogod már e hőst, kinek Trója földé (büszke szó!) párját görög Hazából jönni nem látott egész Táborban, és im itt ülök, meg-Becstelenítve! 408. Ki hitte volna, hogy nevémmel ily Összhangba lépnek egykor baltörténetim! 431. Ugy hogy kezem be e barmokkal vérezém. 536. Lány szelletekkel addig táplálkozz; 559—560. Zárój hamar! veszett tagot ha vágni kell, A bölcs orvos nem énekel büv-éneket. 569. A rád hallgatót okitsd. 571. Nem zároltok-e hamar? 734. Ember-föltöttit hánytató szavak. 840. A dühödöttet én sehelse láthatom; 846. Meghaltam, elveszék, végem, barátaim! 849. Testén körütekergőzvé a bős acél (!!!); 856. Saját kezével, mert a földbeszurt s reá-Tekergőzött kard nyiltan őt vádolja, őt! 1036. Viharban biztatót hajózni másokat.

De elég ebből ennyi annak bizonyítására hogy Finkei fordítása a műfordítás nevét sehogy sem érdemli meg.

E nehézkes, döcögő, magyartalan, verseket élvezettel senki sem olvashatja, melyekben nem a hibást kell keresni, de igen is a sikerült helyeket.

Horváth különösen kiemeli mint „műfordítási remeket,” mint „minden tekintetben különösen kitünőt” Ájasz monologját. Ám győződjék meg minden olvasóm személyesen ez állítás alaptalansága felől elolvasván az egészet!

Áll már a szablya, úgy mint gyilkolásra leg-

Alkalmasabb: (idő elmélkednem ha jut)

Ajándokozta azt Hektor, kit idegenek

Közt gyűlölk leginkább s látnom is halál!

S áll az Trójának ellenséges földiben

Vasatragó fenékö által élesen.

S magam beékelém erősen földbe őt,

E hirtelen halált adó barátomat.
 Készen vagyok hát utra! . . . most pedig segélj
 Elsőben is te oh Zevsz, mert az illik is
 S nem oly nagy a jótét, miért esdek neked:
 Egy hírnököt küldj, Tevkrosznak ki megvigye
 A gyász-hirt, hogy legelső ő emelne föl,
 Boesátkozottat e véres gyilkokba majd!
 Nehogy tán egyki ellenim közül elébb
 Meglátva, lökjön eb s madár zsákmányaul.
 Ezt kérem oh Zevsz tőled . . . egyszermind hívom
 Halott-vezér Hermeszt altasson csendesen,
 Ha majd vonaglás nélküli s gyors pattanás
 Közben repezti szét e szablya keblemet.
 Hívom segélyre még a mindig -- szűz s a föld
 Fiának szenvedéseit látó, serény
 Lábú Boszúistennőket: tudják meg ők
 Hogy én eként az Atrejdák által veszek.
 S ugyan veszejtsék és ragadják egykor el
 E gaz-párt mint most veszni látnak engemet.
 Föl hát hamar bünt-boszuló Erinüszek
 Egész tábort kimély nélkül pusztítani!
 S magas mennyen ki átnyargalsz kocsiddal: oh
 Napisten, hogyha meglátod hon-földemet
 Aranyhimes gyeplődöt rántsd vissza majd,
 S add tudtokul roulásom- és halálomat
 Aggott apámnak és szegény anyámnak ott:
 Balsorsu ő, talán ha hallja ezt a hirt,
 Egész városban ütni fog nagy jajgatást.
 De mit sem ér ezek fölött kesergeni
 Sőt a dologhoz fogni szükség hirtelen.
 Halál, halál: jövel s tekints rám most, habár
 Köszöntni téged ottan is módom leend.
 Téged pedig jelen nappalnak fénye és
 Téged Napisten, a ki jársz aranykocsin:
 Köszöntlek most utószor és többé soha!
 Oh napvilág! oh szentelt földe ős -- honom --
 Szalamisznak, oh családi kedves tűzhelyem,
 S dicső Athéné s drága honfitársaim!
 S ti itt források és folyók s te trójai
 Mező, köszöntlek mint hű ápolóimat:
 Ajasznak ím vegvétek végtüdvözetét!
 A többit alvilágiaknak mondom el.

Horváth kiemeli a „nehéz s ügyes választással fordított helyek közt Ajasban 149–171 verseit, melyeknél nem tudom,

azt tartja-e nagyra hogy Finkei némelyekkel kihagyja τοὺ λέξωνος-t, vagy azt, hogy minden igaz ok nélkül kihagyja a 157. verset (ποὸς γὰρ τὸν ἔχονθ' ὁ φθόνος ἔρει), vagy azt, hogy a gördülékeny anapaestusokat szerencsésen elrontotta s az eredetinek értelmét csak nagyjában, minden szabatoság nélkül adta vissza.

Kiemeli a 357 (373) verset hol azonban az értelemre nézve mindegy akár *χεροῖν*-t akár *χερῖ*-t olvas az ember; az összefüggést illetőleg pedig Finkei itt is mint általában, Hartung fordítását követte. Hasonlók a többi dicsért helyek, melyeknél Finkei érdeme édes kevés.

Különben félbeszakítom észrevételeimet, melyek úgy hiszem elegendők annak bebizonyítására hogy Horváth ítélete Finkei fordításáról egyoldalú, részrehajló.

Saját ítéletem Finkei fordításáról nemcsak hogy nem oly magasztaló, hanem határozottan elítélő. Finkei egészben véve Hartung fordítására támaszkodott, az eredetinek teljes átértésére kevés gondot fordított, ennél fogva nemcsak szabatoság hiányában szenved, hanem igen gyakran egészen félreértette úgy a görög eredetit, mint a német fordítást. Külalak tekintetében pedig — mint már ismételve mondtam — versei hibásak, döcögősök, gyakran magyartalanok, majd mindig nehézkesek. Szóval Finkei fordítása az irodalomra nézve nyereségnek nem mondható.

(Folytatjuk.)

Szamosi János.

Az erd. múzeumi könyvtár részére 1879. deczember és 1880 január-február hónapokban beküldött adományok jegyzéke.

A bécsi csász. tud. akadémiától, nyomtatványaiából 16 kötet és 5 füzet. — A m. kir. természettud. társulattól, Herman Ottó, Magyarország pókfaunája, III-ik rész. Bpest. 1879. Szinyei József, Magyarország természettudományi és mathem. könyvészete. Bpest. 1878. Hídeg Kálmán, Magyar fakőércek chemiai elemzése. Bpest. 1879. és Helmár Agost, a m. kir. term. tud. társulat könyveinek címjegyzeke. Bpest. 1879. — A budapesti keresk. és iparkamarától, jelentés a kamarai kerület kereskedelmi viszonyairól 1878. évben. Bpest. 1879. — A Verein für siebenb. Landeskundetól, Kirchliche Denkmäler aus Siebenbürgen. 2-te Liefer. Hermannstadt. 1879. — Gróf Bánffy Györgytől, Néhány szó a versenyló idomításáról. Zilah 1879. — Dr. Abt Antaltól, Larsow, De dialectorum linguae Syriacae reliquis. Berlin. 1841. — Dr. Schilling Lajostól, a római királyság eltorlélése és a köztársasg megalapítása. Kolozvár. 1879. — Helnai

Fejér Vilmostól, Gyászvirágok. Költőműnyek. Kézdi-Vásárhely. 1880. — A magyarorsz. kegyes tanító rendtől. Névtára 18⁷⁹/₈₀ évre. Bpest. 1880. — A budapesti tanítóegylettől, Emlékkönyve. Bpest 1879. — A m. vásárhelyi ref. c. li. nyomdájától, székely naptár 1880-ra. M. Vásárhely. 1880. — Hirsch Adolf dévai nyomdájától, Hunyadi naptár 1880-ra, Déva. 1880. — Gyulai István aradi nyomdájától. Vertán Endre, Hagyatékom fiaimnak. Arad. 1880. — Az aradi püsp. egyhm nyomdájától. Calendariu. Arad. 1880. — A bajor kir. tud. Akadémiától Sitzungsberichte. Philos-hist Classe, 1879 II. Bd. 1 Heft, München, 1879. — A magyar országgyűlés képviselő házától. az 1878-iki országgyűlés nyomtatványai. Jegyzőkönyv 1. kötet. Nép16 7 8. kötet Irománkok IX. XII. köt Budapest 1879, — A haarlemi Teyler társulattól Dirks, De Nord-Nederlandsche Gildpenningen 1. 2. Theel. Haarlem 1878 és Atlas von Platen. Haarlem 1879. — A Békéscsaba megyei régészeti társulattól. Évkönyve V-ik kötet. B.-Csaba. 1879 — A szepeni Verein für sich. Landeskundetól, Archiv. Neue Folge XV. Bd. 2-tes Heft. Hermannstadt. 1879. — Az erd. unitárius egyházkerületi tanácstól, Jakab Elek, Dávid Ferencz emléke, Budapest 1879. — Borbély Sámuel szerkesztőtől, Szilágy, Hetilap 2. 3. évf. Zilah 1879. 1878. — Filtsch szepeni nyomdájától 1 nyomtatvány. — A keresztény Magvető szerkesztőségétől, Kor. Magvető. 1880. évf. I. füzet. Kolozsvár 1880. — Bunyitai Vinczétől, Ismeretlen apátságok. Esztergom 1880. — A zilahi ev. ref. főtanoda igazgatóságától, Értesítője 187⁸/₉ évre. Zilah. 1879. — A kalocsai érseki nyomdától, Schematismus Cleri Archidiececesis Colocensis et Baeciensis, ad a. 1880. Colocae. 1880. — Az aradi gör. n. e. egyházmegye Teodoru Ceantea, compendiu de geografia universala. Arada. 1880. — Gött János és fia brassói nyomdájától 2 nyomtatvány. — Filtsch szepeni nyomdájától 1 nyomtatvány.

Érmek és régiségek: Klir Jánostól 9 darab ezüst pénz. Andrásofszky testvérektől 10 drb. bronz eszköz. — Klir Jánostól, boni gyártmányú dohány zacskó. — Vásárolt: Nyiresi ezüst lelet.

Az erdélyi muzeum-egylet, a mint a napi lapokban már hirdetve volt, folyó 1880-ik évi rendes közgyűlését folyó Márczius hó 25-én fogja megtartatni. A gyűlés tárgysorozatát olvasóink mint jelen számunk mellékletét veszik. E tárgysorozat közzé tétele érdekében késett is a szám kiadása egynehány napig.

Nyom. Stein J. m. kir. egyet nyomd. az ev. ref. főtanoda bet. Kolozsvárt.

 Mai számunkhoz egy félv melléklet.